

El segle del cinema

Una exposició feta durant 100 anys

«El segle del cinema» ha estat, segons ha ratificat la crítica, el millor dels homenatges que s'han fet en tot l'Estat al setè art en commemoració del seu centenari. L'exposició ha arrossegat un públic nombrós i interessat que, tal com opinava el seu comissari Jordi Balló, s'ha deixat portar al llarg dels mesos sobretot per l'emoció de què es nodreix el cinema. Més de 2.000 documents (entre fotografies, fragments de pel·lícules i gravacions sonores) han bastit un muntatge que ha volgut mantenir al llarg del seu recorregut el mateix ritme que si s'hagués tractat d'una pel·lícula. En aquest cas, però, la pel·lícula ha trigat cent anys a *filmarse*.

L'exposició va ser concebuda amb una àmplia escala de registres per tal de fer-la atractiva a tots els tipus de públic: la vessant popular i la intel·lectual es van saber combinar per tal de fer avinent el muntatge amb l'objecte exposat. La part emotiva de les pel·lícules havia de quedar palesa, sense oblidar mai l'esperit purament cultural del cinema que l'ha convertit en peça clau de la cultura del segle xx. Tal com diu Albert García Espuche, cap d'exposicions i recerca del CCCB, «la nostra forma de veure i entendre la realitat no seria la mateixa sense la influència de la mirada de ficció cinematogràfica».

Diversos moments de la inauguració. «El segle del cinema» ha estat la més participada de totes les exposicions fetes al CCCB des de la inauguració, amb uns cent mil visitants.

Quina va ser la idea originària per a l'exposició?

La idea va venir a partir de l'encàrrec del CCCB. Quan vaig començar a pensar-hi, el primer que em vaig preguntar va ser si realment era possible fer una exposició sobre el cinema en tant que objecte exposable per si mateix. Per tant, vaig voler demostrar que era possible fent un muntatge que abordés el cinema des de diferents punts de vista i tenint en compte que ha estat un dels elements clau a l'hora de conformar la cultura del segle XX.

Què aporta d'original el muntatge dintre del context de les celebracions del centenari del cinema?

«El segle del cinema» demostra que es pot fer una exposició contundent sobre el cinema en un centre on s'exposen habitualment altres arts. Era important situar el cinema amb el llenguatge adequat per a una exposició. En tant que el cinema és un art popular, hagués estat un pecat mortal no fer l'exposició amb aquesta dimensió. Era molt important poder conjugar, dintre del discurs de l'exposició, l'àmbit cultural i l'àmbit emotiu que té el cinema. L'emoció del cinema ha estat part de la cultura del segle XX.

Què va comportar moure una quantitat tan gran d'informació i de materials?

Sempre vam saber on havia d'anar cada cosa. Des del començament jo sabia que l'exposició tindria set àmbits i en cap moment, durant l'any i mig que va durar el procés de preparació, no em vaig plantejar que pot-

ser n'hauria d'haver tingut sis o vuit. Si es té clar tot el procés, saps on posar tanta informació. Per a l'exposició —i per això teníem un equip de documentalistes potent— sabíem el que volíem i el que buscàvem. No ens conformàvem només amb el que trobéssim. Per exemple, va haver-hi materials de l'exposició que van ser més difícils de localitzar, com podien ser els relacionats amb el cinema indi o japonès. Igualment va passar amb l'apartat de fotografia. Va ser molt important poder trobar fotografies d'actors actuals amb la mateixa qualitat que tenien les dels artistes del Hollywood de fa cinc dècades.

Quin ha estat el procés que ha seguit el muntatge?

La primera escaleta de l'exposició la vam fer entre els mesos de juny i juliol de 1994, i el primer guió desenvolupat, cap a l'octubre del mateix any. Al febrer, juntament amb Ramon Pujol, es va començar a treballar amb el concepte del disseny de l'exposició, alhora que els reponsables de la realització de les peces audiovisuals es posaven en marxa. Però el més important de tot aquest llarg procés va ser trobar un llenguatge expositiu adient: convèncer que el cinema és matèria exposable, i aplicar la narrativa audiovisual a l'exposició per tal de trobar la mateixa fluïdesa en el muntatge que la que trobaria l'espectador en una pel·lícula.

Quina valoració de resultats faria després d'haver vist el muntatge en marxa i la reacció del públic?

El sentiment que ha quedat després de l'exposició és que ho havíem encertat força, tant en la forma com en

l'estil; el ritme és culte i emotiu alhora. Hem salvat una gran dificultat: hem demostrat que, gràcies a un llenguatge expositiu coherent, el cinema pren una dimensió diferent i fins i tot entra amb tota dignitat als museus.

« Montaje en el que se percibe la ambición de ser casi la única gran manifestación organizada en España para rendir homenaje a 100 años de cine. Un intento en solitario para ir, aplaudir y discrepar. »

J.C. OLIVARES
ABC

3 d'octubre del 1995

« Un recorregut entre nostàlgic, lúdic, entretingut, i a vegades aparatós, ens transporta per una mena d'improvisat mercat de Sant Antoni per a cinèfils, on s'intenta trobar aquell cromo que a un li falta per tenir la història del cinema a mida. »

PILAR PARCERISAS
AVUI

19 d'octubre del 1995

« El mejor elogio que puede hacerse a la exposición es también el mejor que puede recibir una película. Es entretenida. Por 500 pesetas, entretiene durante un par de horas, lo que viene a durar un filme. »

JAVIER BELMONTE
EL PERIÓDICO

3 d'octubre del 1995

Les set cares del cinema

«El segle del cinema» estructurava el seu contingut en set blocs situats en set espais diferents. La independència de sales feia que cadascun dels àmbits tingués vida, escenografia i contingut propis, per tal que, de manera global, poguessin oferir un tot del que ha estat i és el cinema.

• *Els arguments.* El primer gran àmbit de l'exposició oferia al visitant-espectador l'oportunitat de reflexionar a l'entorn dels temes dels quals parlen les pel·lícules. La recerca del tresor, la tornada a casa, l'amor voluble o l'amor redemptor són arguments revisitats al llarg de la història del cinema. Unes àmplies taules amb fotografies i un sol objecte mostraven cadascun dels 27 temes triats.

• *Un art visual.* El cinema, tot i estar lligat amb altres arts visuals, va aportar una nova dimensió a la mirada. Al segon bloc de l'exposició es mostrava, a través d'una creació videogràfica projectada en tres pantalles, tres escenes simultànies de tres pel·lícules amb tres arguments diferents, totes elles però utilitzant la mateixa iconografia per expressar uns mateixos sentiments, uns motius visuals o uns tractaments plàstics.

• *L'espai arquitectònic.* L'escala mecànica del CCCB es va integrar a l'espai expositiu per mostrar fotografies d'escenes de pel·lícules on l'escala es converteix en un context melodramàtic o, fins i tot, de terror, gairebé amb vida i contingut propis. A continuació, l'escenografia continuava mostrant la seva atmosfera autònoma amb construccions com «Històries de llits», «L'optimisme constructivista» o «La destrucció catàrtica». Aquest apartat oferia també un homenatge al director Jacques

Tati, per qui tanta importància tingueren la concepció i l'espai arquitectònic als seus films.

• *La partitura sonora.* El quart àmbit de l'exposició no calia veure'l. Només sentir-lo i escoltar-lo. Un resum sonor de la història del cinema. Un túnel de so, en què s'hi reconeixien el *western*, el gènere històric, el *thriller*, la comèdia, el musical modern, el melodrama, les produccions Disney, el gènere fantàstic, el musical clàssic, el gènere d'aventures i el social.

• *Una mitologia.* Un gran catàleg fotogràfic mostrava la diversa tipologia dels actors, la seva transformació i les maneres d'enfrontar-se amb els conflictes contemporanis.

• *Instints bàsics.* La tercera planta era dedicada a la representació de la gestualitat com a activitat no verbal, mitjançant unitats de projecció de muntatges de films.

• *Una indústria de prototipus.* Aquí es tractava el cinema com a indústria: el sistema de producció, els estudis, les sales i la magnitud econòmica de tota la cadena industrial.

Cinema-concert

Concerts de pel·lícula

La voluntat globalitzadora dels projectes del CCCB ha fet que a partir de l'exposició de «El segle del cinema» s'hagi bastit tot un seguit d'activitats destinades a estudiar el cinema inserit en la societat. Així, personalitats de diversos camps artístics i del pensament van participar a «Cinema i pensament. Les idees del segle a través d'un film». El cicle va ser organitzat de manera conjunta per l'Institut d'Humanitats i el CCCB.

Eugenio Trias, Victor Erice, Vicente Molina Foix, Rafael Argullol, Josep Ramoneda i Sergi Pàmies van ser, entre d'altres, els convidats a les conferències que precedien la projecció de pel·lícules com *Vuit i mig*, de Fellini; *El verdugo*, de García Berlanga; *Fresas salvajes*, d'Ingmar Bergman; *Vértigo*, d'Alfred Hitchcock; *Europa 51*, de Roberto Rossellini; *Othello*, d'Orson Welles; *The Vanishing Point*, de Richard C. Sarafian o *Les enfants terribles*, de Jean Pierre Melville.

Menús i còctels de cine

En un esforç més per amarar tot el Centre de l'esperit del centenari, tant a la cafeteria del CCCB com a la barra de bar de l'interior mateix de l'exposició, se serviren menjars i còctels inspirats o extrets directament d'alguna de les millors pel·lícules del segle.

«El segle del cinema» no ha estat només una exposició. Al llarg de la primera meitat del 1996 s'ha realitzat un cicle en el qual s'han projectat pel·lícules de l'època del cinema mut amb música en directe expressament composta i interpretada per diversos músics contemporanis, tots ells amb experiències anteriors en el camp de les bandes sonores.

- *Y el mundo marcha*, de King Vidor. Banda sonora: Manel Camp.
- *El hombre con la cámara*, de D. Vertov. Banda sonora: Joan Pineda.
- *El gabinete del Dr. Caligari*, de R. Wiene. Banda sonora: Carles Casas.
- *Sherlock Jr.*, de B. Keaton. Banda sonora: Alberto Garcia Demestres.
- *Un perro andaluz*, de Luis Buñuel. Banda sonora: Martin Matalon.
- *El fantasma de la ópera*, de R. Julian. Banda sonora: Joan Pineda.
- *Amanecer*, de F.W. Murnau. Banda sonora: Joan Pineda.
- *Esposas frívolas*, de E.von Stroheim. Banda sonora: Joan Pineda.

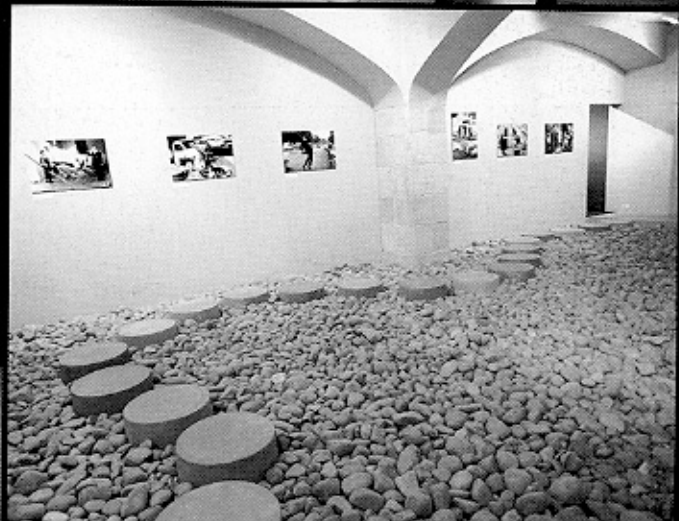

Radiografia dels espectadors

La forta atracció que el cinema genera en tot tipus de públic ha quedat palesa en la radiografia de grup dels visitants de l'exposició, la més visitada de totes les organitzades pel CCCB, amb uns cent mil visitants. A diferència de la majoria de muntatges organitzats pels CCCB, «El segle del cinema» ha estat l'exposició on s'ha donat un major equilibri pel que fa al nivell de formació dels visitants. Tot i que la franja dels universitaris continuà sent la majoritària (47%), la seguia de molt a prop la del grup de visitants amb estudis mitjans (30%). Els visitants amb estudis primaris representava el 6% del total.

Una dada reveladora sobre l'estudi del públic visitant de «El segle del cinema» és que el CCCB s'ha consolidat com un punt de confluència cultural de l'entorn metropolità de la ciutat. Així, un de cada cinc visitants del programa d'exposicions del Centre procedeix d'aquesta zona. En concret, un 66% de visitants de l'exposició procedien de Barcelona; el 21%, de l'entorn metropolità i un 5% de la resta de Catalunya. El 8% restant es repartia a parts iguals entre visitants de l'estranger i de la resta de l'Estat.

Exposicions

Activitats pròpies

El muntatge s'estructurà en diversos espais referits al món del cinema. L'exposició pretenia fer reviure al visitant alguns dels aspectes més significatius del cinema en els seus cent anys de vida: els arguments, el cine com a art visual, l'espai arquitectònic, la partitura sonora, la mitologia cinematogràfica, els instints bàsics, la indústria, etc.

Alguns dels elements emblemàtics representats a l'exposició. El llit i la cambra, l'ampul·losa taula del directiu de la indústria cinematogràfica al mig del seu despatx, el bar... són àmbits precisos, cadascun dels quals ha generat autèntics mons de ficció a la gran pantalla.

Tot el que ha mirat el cinema

La part audiovisual de l'exposició ha tingut —no podia ser d'altra manera— un relleu important. Només arribar al vestibul del CCCB, una gran pantalla esperava el visitant per oferir-li un muntatge dels millors títols de crèdits de la història del cinema. Al bloc «Un art visual», un treball projectat en tres pantalles amb tres escenes diferents i simultànies donava l'oportunitat de seure durant uns minuts i assaborir el muntatge de 14 minuts de durada de Jordi Balló, Franc Aleu i Mariona Omedes. La banda sonora va ser composta per Sergi Caballero i Enric les Palau.

Al sisè espai, «Instints bàsics», el mitjà audiovisual tornava a prendre protagonisme, gràcies a la realització de Manuel Huerga, amb la col·laboració constant d'Àngela Martínez, on es mostrava visualment l'amor sexual, l'agressió, la desesperació, la joia, la filiació i la supervivència.

«The End, Fin, Fi» és el muntatge que tancava l'exposició, un vídeo realitzat per Manuel Huerga sobre el final de pel·lícules de totes les èpoques i de tot el món.

« Lo que se muestra en el Centre de Cultura Contemporània de Barcelona (Casa de la Caritat) puede tener sabor a viejo pero no huele a rancio: esta exposición demuestra que el buen gusto y una sensibilidad elitista puede combinarse a la perfección con los avances técnicos».

J.J. SÁNCHEZ COSTA
EL PERIÓDICO
6 d'octubre del 1995

« Una exposició emotiva i popular que sorprèn l'espectador per l'originalitat de la proposta i dels escenaris. L'original també pels audiovisuals oferts al llarg de tot el recorregut».

MONTserrat SERRA
EL TEMPS
16 d'octubre del 1995

« Como un ensayo sobre el cine, como un larguísimo video-clip de escenas y actores, como una película sobre mil películas, como un analítico guión sobre el séptimo arte, así es la exposición que rinde homenaje a cien años de celuloide en el Centro de Cultura Contemporánea de Barcelona (CCCB)».

XAVIER GAFAROT
DIARIO 16
3 d'octubre del 1995

« La visita al *El siglo del cine* es como un viaje al interior de las imágenes y los sonidos que nos fascinaron tantas tardes de sesión continua y tantas noches de estreno. Es sentirse espectador privilegiado de las interioridades de ese mundo mágico y esa industria que nos permite vivir vidas que no son la nuestra».

IGNASI MOYA
LA VANGUARDIA
30 d'octubre del 1995

« Más que una exposición, Escenaris de cinema es una propuesta detonante para dejar volar la imaginación. No ofrece ni grandes despliegues técnicos ni espectaculares montajes. Tan solo una chispa, una sugerencia, un momento cinematográfico concreto relacionado con el espacio urbano en cuestión».

SALVADOR LLOPART
LA VANGUARDIA

15 de novembre de 1995

« Por fin en este país alguien nos monta una exposición sobre el cine que no es un bostezo reprimido de arte y ensayo sino una sesión continua: uno de esos buenos ratos que nos enderezan lo cotidiano sin necesidad de leerle antes las brumas al intelectual que toca y escribe cosas así como la peculiaridad sintáctica o el fenómeno intertextual, pongamos como coñazo».

ARTURO SAN AGUSTÍN

EL PERIÓDICO

5 d'octubre de 1995

« Laurel de aniversario a Jordi Balló, comisario de la exposición El siglo del cinema. Durante más de tres meses, los visitantes conocerán cómo el cine se ha convertido en el núcleo de la cultura del siglo xx a través de las miles de fotografías exhibidas, junto con las proyecciones y las conferencias que están programadas».

DIARIO 16

4 d'octubre de 1995

Barcelona, ciutat de cine

«Un dels plantejaments clars de l'exposició —va escriure Josep Palou a *El País* del dia 3 de març del 1995— és el concepte de la sorpresa, sobretot en relació amb una exhibició concebuda com un viatge». Així, els set àmbits en què es va dividir el muntatge pretenien sotraguejar directament els sentits dels visitants. Muntatges audiovisuals, fotografies, gravacions sonores, escenografies, eren disposats al llarg dels espais del Centre per oferir les cares polièdriques que ha presentat el cinema durant els primers cent anys. Però la proposta de «El segle del cinema» va anar més enllà de l'espai físic de la Casa de la Caritat. L'Ajuntament de Barcelona va habilitar quatre espais públics per tal que es transformessin en platós de veritat: el Museu del Clavegueram, l'estació de França, l'Ombracle i el Museu de Zoologia van ser els quatre punts cardinals d'una altra exposició, aquesta fora dels museus i emmarcada en una ciutat que durant uns mesos va voler desvetllar els secrets del cinema.

El subsòl barceloní del Museu del Clavegueram servia per evocar *El tercer home*, *Indiana Jones* o *El fantasma de l'òpera*, entre altres films que han reflectit el món subterrani. A l'estació de França, i gràcies a la generosa disposició, tant de Renfe com del Museu del Ferrocarril, de Vilanova, es va retre homenatge, a través dels trens, al *western*, al *thriller*, la comèdia, el drama... i a tots aquells gèneres on una andana ha estat clau. L'Ombracle va servir perquè sis de les set escoles de cinema de Barcelona rodessin —dividits en equips— de tal manera que el públic pogués veure com es fabriquen i

construeixen les pel·lícules. Finalment, el Museu de Zoologia mostra en fotografies i imatges animades la relació de l'home amb els animals.

Els escolars s'acosten al cinema

La Campanya Municipal de Cinema per a Escolars, organitzada per l'Àrea de Cultura de l'Ajuntament de Barcelona i Drac Màgic, va dedicar durant el curs 95-96 una especial atenció al centenari del cinema, gràcies a la col·laboració establerta amb el Centre de Cultura Contemporània de Barcelona. Alumnas de 6è, 7è i 8è d'EGB van poder realitzar una visita comentada a l'exposició «El segle del cinema», durant el primer trimestre del curs.

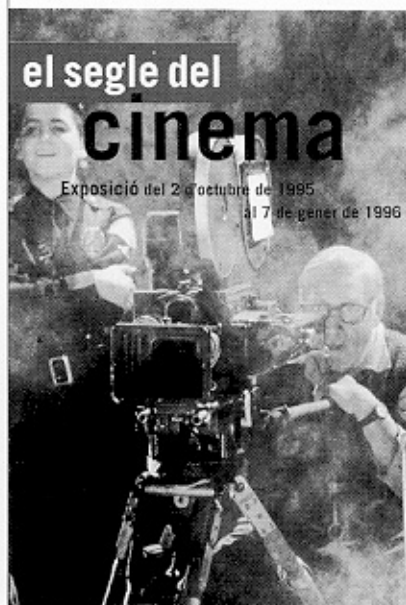
Aprofitant la visita, els escolars van poder treballar al mateix Centre unes activitats-taller sobre el cinema i les seves tècniques. S'hi va tractar el cinema d'animació, el guió, la filmació, la il·luminació, els trucatges i el muntatge, entre d'altres temes.

Pel·lícules sobre paper

El catàleg de «El segle del cinema» va néixer amb una doble voluntat. Per una banda, la de descriure els eixos i continguts bàsics de l'exposició i, per una altra, ser el punt de confluència on una sèrie d'estudiosos poden reflexionar, des de diferents punts de vista, sobre un sol argument com és el cinema.

Jordi Balló, comissari de l'exposició, va posar especial interès en les firmes que havien de donar contingut al llibre perquè l'objectiu del catàleg no només és fixar la memòria d'una exposició, sinó proposar «un estadi de reflexió. La mirada no hi és ni contemplativa ni arqueològica. Mira el passat per albirar la prospectiva del futur. Però parla en present: aquesta és la gran força del cinema.»

Els estudiosos convidats a aportar les seves reflexions al catàleg han estat Jordi Balló, Rafael Argullol, Jean-Louis Comolli, Xavier Pérez, Raffaele Pinto, Àngel Quintana, Vicente Molina Foix, Esteve Rimbau, Enric Satué, Romà Gubern, Carlos Losilla, José Enrique Monterde, Núria Bou, Juli Capella, Quim Larrea, Quim Casas, Lluís Bonet, Sebastià Serrano, Casimiro Torreiro i Domènec Font.

Fitxa tècnica

EXPOSICIÓ

Comissari:

Jordi Balló

Coordinació:

Imma Mora

Assistència:

Anna Ibáñez

Documentació fotogràfica:

Xavier Sáez

Disseny del muntatge:

Ramon Pujol

Muntatge:

A Punt

Disseny gràfic:

Josep Bagà

Assistència:

Pepo Rivero, Anna Duran

Conservació:

Neus Moyano, Àlex Papatini, Josep Querol

Fotografia:

Pere Freixa

Àudio-visuals

Guió:

Jordi Balló («Un art visual», «La partitura sonora», «Instints bàsics»)

Manuel Huerga («Crédits, capçaleres i The End», «La partitura sonora», «Instints bàsics»)

Coordinació i documentació:

Àngela Martínez

Assistència:

Montse Ané, José Antonio Soria

Banda sonora:

Jumo («Un art visual»)

Tècnics d'àudio-vídeo:

Igor Viza, Marc Desmots

CATÀLEG

Direcció:

Jordi Balló

Coordinació:

Marina Palà

Traduccions i assessorament

lingüístic:

Ignasi Sardà, Marta Fontanals, Elaine Fradley, Mark Waudby

Disseny gràfic:

Sonsoles Llorens

Assistència:

Justina Sanchis

Coberta:

Josep Bagà

Edició:

Centre de Cultura Contemporània de Barcelona

Producció:

Angle Editorial

